

P o s u d o k o p o n e n t a
o habilitačnej práci JUDr. Tomáša M é s z á r o s a
Persona. O pojme a koncepte osoby v práve.

Z hľadiska štruktúry možno okrem Úvodu hovoriť a písať o šiestich kapitolách predkladanej habilitačnej práce, ktorá ako celok vyšla na Právnickej fakulte v Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2026 v rozsahu 120 strán.

Autor práce si kladie za cieľ kritické preskúmanie pojmu a konceptu osoby v historickom a súčasnom kontexte. Aktuálnosť témy hádam ani netreba osobitne zdôrazňovať.

Rozvrstvenie problematiky je celkom zreteľné – genealógia pojmu osoby a následne osoba v právnej teórii a právnej praxi. Pátranie po osobách, respektíve osobnostiach, začína v antickom Grécku, hoci názov práce s použitím slova *persona* smeruje jednoznačne do Ríma. Pôvodné grécke *prosopeio* označuje masku, *prosopo* je to, čo máme pred očami, to, čo vidíme. Autor vychádza z toho, že neskôr sa tieto pojmy preniesli do právneho významu. Za maskou sa skrýva (môže skrývať) osoba. Alebo skupina osôb, ktorú maska symbolizuje. Napríklad sofisti – „všetci, ktorí boli známi svojou múdrosťou: Pytagoras, Táles, štátnici, nositelia kultúry, básnici, a iní múdri muži.“

Na tomto mieste len pripomínam Hegelovu myšlienku z *Filozofie dejín* (Philosophie der Weltgeschichte), ktorá tiež mieri do antického Ríma a ukazuje ako Rimania vytvorili pojem individua bez individuality: „*Abstraktná všeobecná osobnosť (u Grékov) ešte neexistovala, pretože duch si musel najprv túto formu abstraktnej všeobecnosti, ... vytvoriť. Tu v Ríme teraz nachádzame túto slobodnú všeobecnosť, túto abstraktnú slobodu, ktorá na jednej strane stanovuje abstraktný štát, politiku a moc nad individualitou a tieto úplne podriaďuje, na druhej strane oproti tejto všeobecnosti vytvára osobnosť – slobodu ja v sebe, ktorá asi musí byť odlišená od individuality. Pretože osobnosť tvorí základné určenie práva: stáva sa skutočnosťou (bytím) hlavne vo vlastníctve, je však*

ľahostajná voči konkrétnym určeniam živého ducha, s ktorými má individualita do činenia (Stuttgart 1961, s. 361).“

Základnou otázkou zostáva koho a čo nazývame osobou? Právo musí fungovať abstraktne, no jeho adresát je vždy konkrétny. Akú koncepciu človeka/osoby vlastne právo predpokladá?

So zreteľom na predložený historický výklad vývoja pojmu osoby v habilitačnej práci (2. 2 *Persona: filozofické ukotvenie*) sa vrátim k niektorým súvislostiam, ktoré považujem za podstatné. Za dôležité a vydarené považujem zaradenie Thomasa Hobbesa (rozhodujúcim kritériom osoby je ... normatívne uznanie, že určité konanie sa má niekomu pripísať; rozlišovanie medzi prirodzenou osobou a umelou osobou; s. 18), ale i ďalších, Johna Lockeá (osoba sa stáva vnútorným nositeľom identity a zodpovednosti; s. 19), Immanuela Kanta (osoba nezakotvená v psychologických a sociálnych vzťahoch, ale v praktickom rozume; osoba sa stáva morálnym subjektom; s. 21 a n.), Edmunda Husserla (z hľadiska pojmu osoby fenomenologická korekcia ukazuje, že osoba nie je len abstraktným nositeľom práv, povinností, autonómie, ale prežívanou bytosťou, ktorá je vždy situovaná, telesná a vzťahová, s. 24). Mészáros koncízne charakterizuje prínos týchto mysliteľov k teórii osoby. Domnievam sa, že autor do tejto línie mal a mohol zaradiť i názory Georga Friedricha Wilhelma Hegela, za Kanta a pred Husserla, z dôvodov kritického pohľadu na Kantovu teóriu v kontexte jeho *Základov filozofie práva*, v časti podrobne venovanej teórii osobnosti (Persönlichkeit). Ide o známy paragraf z časti o abstraktnom práve: „*Die Persönlichkeit enthält überhaupt die Rechtsfähigkeit und macht den Begriff und die selbst abstrakte Grundlage des abstracten und daher formellen Rechtes aus. Das Rechtsgebot ist daher: sey eine Person und respectire die anderen als Personen.*“ (G. W. F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, Berlin 1821, § 36, s. 42). Poznámka k § 40 obsahuje kritické stanovisko k názorom Kanta: „*V rozdeľovaní práva na osobné vecné právo a právo na žaloby ... je predovšetkým zmätené to, že zmätene miesi práva, ktorých predpokladom sú*

substanciálne vzťahy, ako rodina a štát, a také, ktoré sa vzťahujú len na osobnosť. K takému zmäteniu patrí Kantovo a vôbec obľúbene rozdelenie na vecné, osobné a vecné osobné práva. ... Len osobnosť dáva právo na veci, a preto je osobné právo bytostne vecným právom – vec vo všeobecnom zmysle ako to, čo je pre slobodu vôbec vonkajšie, k čomu patrí aj moje telo, môj život. Toto vecné právo je právo osobnosti ako také. Ale pokiaľ ide o takzvané osobné právo v rímskom práve, má byť človek osobou až vtedy, ak má určitý status (Heineccius, *Elementa Juis civilis* (1728, § 75)“. Fínsky hegelian Johan Vilhelm Snellman (1806 – 1881) – ktorý mal okrem iného veľký podiel na uznaní fínčiny ako úradného jazyka na fínskom území – písal ako pokračovateľ Hegela v rámci svojej štúdie *Pokus o vývoj myšlienky osobnosti* (Tübingen, 1841) podrobnejšie o vzťahu medzi Kantovými a Hegelovými názormi na osobu. Napokon, tejto problematiky sa týka práca Lauri Kallia z Univerzity v Turku *Der Begriff der Person bei Kant, Hegel und Snellman* (Hegel-Jahrbuch, Volume 2017, Issue 1, s. 202 – 208).

Ďalšie podkapitoly v 3. kapitole práce, ktorá uchováva antropologický referenčný bod – *Kritika moderného pojmu osoby v práve* – sú venované *Osobe ako ontologickej kategórii: Robert Spaemann* (1927 – 2018) – (tento autor dostáva asi najviac miesta), *Osobe ako etickej výzve: Emmanuel Lévinas* (1927 – 1995) a *Osobe ako závislej racionálnej bytosti: Alasdair MacIntyre* (1909 – 2025). Spaemannova ontológia chápe osobu ako niekoho, koho hodnota nevyplýva z funkcie, ani z jej výkonu. Levinas ukazuje, že táto hodnota nadobúda etickú záväznosť v stretnutí s Druhým. MacIntyre pripomína, že osoba je telesná a zraniteľná bytosť, ktorej autonómia vzniká v podmienkach vzájomnosti. Francis Fukujama (1952, o ňom pozri aj s. 70 -71 práce) upozorňuje, že bez zachovania antropologického minima, ktoré tieto prístupy predpokladajú, by sa normatívne základy moderného práva mohli rozpadnúť. Autorov výklad problematiky v tejto kapitole si zaslúži len priaznivé hodnotenie.

V právnom jazyku má slovo *osoba* rovnaký význam ako *subjekt práva*. Na osobu sa viaže právna spôsobilosť (spôsobilosť mať práva a povinnosti). *Všeobecné osobnostné právo* nachádza základ v ochranných právach, ktoré aj Tomáš Mészáros spája s ľudskou dôstojnosťou. Tradične s ňou súvisia najmä obrazové prejavy, sloboda hovoreného a písaného prejavu, ochrana mena, cti a povesti, súkromia, slobodný rozvoj, informačné sebaurčenie, ochrana pred neprimeranými otázkami, právo na resocializáciu v súvislosti s trestom za protiprávne konanie, atď. V spojitosti s ľudskou dôstojnosťou (ľudská dôstojnosť ako ústavná hodnota) odporúčam autorovi do pozornosti výpravnú monografiu Aharona Baraka, *Human Dignity* (Cambridge UP, 2017).

V piatej kapitole *Persona a ontologický obrat v práve* sa autor zaoberá *Nevyhnutnosťou ontologického obratu v práve medzi normatívnou abstrakciou a ľudskou dôstojnosťou*, ontologickými predpokladmi v ére technologickej transformácie, rekodifikáciou občianskeho práva, či návrhom Občianskeho zákonníka.

V tejto časti práce sa Tomáš Mészáros (*Rekodifikácia Občianskeho práva nie je len technickým projektom, ale momentom, v ktorom sa právny poriadok konfrontuje s otázkou svojho antropologického základu* (s. 89 a s. 94) *Rekodifikácia... potvrdzuje ontologickú tézu, podľa ktorej osoba nie je výsledkom právneho poznania, ale jeho predpokladom*) zaoberá princípom autonómie vôle, reflektovaní digitálnej transformovaní konania – pripustenie právnych účinkov prejavu vôle urobeného prostredníctvom automatizovaných systémov.

Odporúčania *de lege ferenda* predstavujú skôr diskusiu a pripomienky vo všeobecnej rovine: budúci vývoj práva bude závisieť od jeho schopnosti reagovať na technologické a spoločenské zmeny, bez toho, aby stratil orientáciu v otázke osoby. Podľa Tomáša Mészároša by bolo vhodné systematickejšie reflektovať vzťahovú dimenziu ľudskej existencie, najmä v oblastiach rodinného práva, opatrovníctva, sociálnej ochrany a ochrany zraniteľných osôb (s. 97).

Na margo technologických zmien a umelej inteligencie, ktorá v obsahu práce nie je opomenutá, stručne k elektronickej osobe. Roboty a zložité algoritmické systémy nie sú viac úplne spojené s víziou budúcnosti. Veda a politika žiadajú pod heslami *Robot Bill of Rights* (hypotetická či programová zbierka možných práv pre umelé entity, inšpirovaná *Deklaráciou ľudských práv* a re-interpretovaná vo vzťahu k umelej inteligencii, robotom a digitálnym aktérom: diskutované právo napríklad ochrana pred vypnutím a zničením) alebo *Electronic Personhood* priznať určitým nie-ludským entitám práva, zodpovednosť, či dokonca právny status osoby. S tým súvisí i moja otázka pre pána Mészároša (z iného pohľadu spomína prírodné entity a posilňovanie práv zvierat, s. 99):

Ako by ste začlenili vysoko rozvinuté systémy, takzvané E-Persons (electronic persons), so zreteľom na doterajšie diskusie?

Habilitant v práci presviedča o tom, že má dobrý prehľad v odbornej literatúre týkajúcej sa zvolenej témy a že s ňou dokáže veľmi efektívne pracovať, využívať filozoficko-právnu argumentáciu. Jeho odbornú erudíciu nesporne podčiarkuje obsiahly a užitočný poznámkový aparát (o čom svedčí 175 poznámok pod čiarou, 55 vedeckých prác a monografií, 47 odborných článkov a statí, ako aj odkazy na súdne rozhodnutia, ktoré vecne súvisia so zvolenou témou); možno sa v Zozname použitej literatúry mohli objaviť niektoré ďalšie príbuzné preklady niektorých uvádzaných autorov (napríklad - John Locke: *Dvě pojednání o vládě*. Praha 1965; Alasdair MacIntyre, *Ztráta cnosti: k morální krizi současnosti*. OIKOYMENH: Praha 2004, preklady do češtiny, ak neexistujú slovenské preklady), ktoré súvisia s témou.

Predložená habilitačná práca predstavuje vlastnú a originálnu, kultivovane napísanú kompozíciu, ktorá podľa môjho názoru splňa ciele, ktoré si autor vytýčil i stanovené kritériá pre tento druh prác. Na veľmi dobrej úrovni sa vyrovnáva s náročnou teoretickou problematikou, je schopný formulovať a kriticky diskusne obhajovať svoje názory a závery, preto jeho habilitačnú prácu

odporúčam na obhajobu. V nadväznosti na to, že poznám aj doterajšiu publikačnú činnosť habilitanta, po úspešnej obhajobe práce a po splnení podmienky kladného hodnotenia habilitačnej prednášky o d p o r ú č a m JUDr. Mgr. Tomášovi Mészárosovi, PhD. LL.M. udeliť vedecko-pedagogický titul „docent“ v odbore 3.4.2 Teória a dejiny štátu a práva.

Košice, 23. mája 2026

prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, Právnická fakulta,
Ústav teórie práva Gustava Radbrucha